

Gnosticisme

De hoogste God: Bythos en de Pleroma

Voorbeeld: *Apocryphon van Johannes* (2e eeuw n.Chr.)

In dit centrale gnostische geschrift wordt de hoogste God beschreven als de "**Onzichtbare Geest**" (Bythos), die in **eeuwige stilte en rust** verkeert. Uit Hem gaan **aeonen** voort, goddelijke wezens die samen de **pleroma** (volheid) vormen. De eerste aeonen zijn vaak:

- **Proarche** (Eerste Begin)
- **Aion Teleios** (Volmaakte Eeuw)
- **Autogenes** (Zichzelf Voortbrengend)
- **Aletheia** (Waarheid)

Deze aeonen representeren **aspecten van de goddelijke volheid**, zoals wijsheid, kracht en harmonie. Hun onderlinge relatie is als een **symfonische klank**, waarbij elk wezen een unieke noot toevoegt aan het goddelijke geheel.

De oorsprong van de wereld: De Demiurg en de val van Sophia

Voorbeeld: *De Hypostase der Archonen* (Nag Hammadigeschriften)

Hierin wordt verteld hoe **Sophia** (Wijsheid), een van de aeonen, door haar verlangen naar de hoogste God een **fout** maakt: ze probeert de onkenbare Bythos te begrijpen en brengt zo per ongeluk een **onvolmaakt wezen** voort: de **Demiurg** (vaak geïdentificeerd met de **Joodse God Jahweh** uit het Oude Testament).

De Demiurg, onwetend over de ware goddelijke werkelijkheid, scheidt de **materiële wereld** als een **afspiegeling van de pleroma**, maar dan **verduisterd en beperkt**. Hij blies de **adem des levens** in Adam, maar zonder de goddelijke vonk — tot Sophia (of een andere hemelse boodschapper) deze later in de mens plaatste.

Symboliek:

- De Demiurg wordt soms afgeschilderd als een **blinde ambachtsman** (in *Pistis Sophia*), die denkt dat hij de enige god is.
 - De materiële wereld is als een **schaduw** van de pleroma: ze heeft structuur (wetten, natuur), maar mist de **levendige volheid** van het goddelijke.
-

De plaats van de mens: De goddelijke vonk

Voorbeeld: *Evangelie van Thomas* (logion 3)

"Het Koninkrijk der Hemelen is in u. Wie zichzelf kent, kent de Vader. Want u bent uit Hem, en u zult tot Hem terugkeren."

Hier wordt benadrukt dat de mens **al** de goddelijke vonk in zich draagt, maar deze **vergeten** is. De taak van de mens is om deze vonk te **herkennen** en te **ontwaken**.

Voorbeeld: Hymne van de Parel (Syrië, 2e-3e eeuw)

In dit gnostische gedicht wordt de ziel vergeleken met een **parel** die in een **modderige schelp** (het lichaam) is gevallen. De parel vergeten haar **hemelse oorsprong**, tot een **boodschapper uit het licht** (de Verlosser) haar eraan herinnert. Dit illustreert hoe de ziel **gevangen** is in de materie, maar door gnosis kan **terugkeren**.

Het probleem van de mens: Onwetendheid en de Archonen

Voorbeeld: Boek der Geheime Openbaring van Johannes (Nag Hammadi)

De mens leeft in onwetendheid, omringd door **Archonen** (heersers), lagere goden die de materiële wereld besturen. Deze Archonen proberen de ziel **gevangen te houden** in de cyclus van geboorte en dood (*samsara*-achtig concept).

- **Yaldabaoth** (een naam voor de Demiurg) wordt beschreven als een **leeuwachtig wezen** met een **slangenvorm**, symbool voor zijn **dierlijke, onvolmaakte natuur**.
- De Archonen creëren **valse goden, wetten en systemen** (bijv. religieuze dogma's) om de mens af te leiden van de ware kennis.

Praktisch voorbeeld:

In het *Evangelie van de Waarheid* (Nag Hammadi) wordt de wereld vergeleken met een **droom**: de mens gelooft dat de materiële werkelijkheid **echt** is, maar in werkelijkheid is het een **illusie** waaruit hij moet ontwaken.

Gnosis: De bevrijdende kennis

Voorbeeld: Evangelie van Maria Magdalena (2e eeuw)

In dit geschrift onthult Jezus aan Maria Magdalena dat de **ware verlossing** niet komt door **geloof in zijn kruisdood**, maar door het **begrijpen van wie je werkelijk bent**:

"Zie de mens en ken jezelf, want het Koninkrijk der Hemelen is in u."

Gnosis is hier geen **intellectuele kennis**, maar een **directe ervaring** van eenheid met het goddelijke. Het is als een **ontwaken uit een diepe slaap**.

Voorbeeld: Pistis Sophia (3e-4e eeuw)

In dit geschrift leert Jezus zijn discipelen dat ze moeten **zingen** en **bidden** om de **hemelse mysteries** te openbaren. De gnosis wordt hier beschreven als een **reiziger die door verschillende hemelse sferen gaat**, waarbij elk niveau een dieper inzicht in de goddelijke werkelijkheid onthult.

De Verlosser: Jezus als openbaarder

Voorbeeld: *Evangelie van de Waarheid* (Nag Hammadi)

Jezus wordt hier niet gezien als een **verlosser die sterft voor de zonden**, maar als een **leraar** die de **verborgen waarheid** onthult. Zijn taak is om de mens te **herinneren** aan zijn goddelijke oorsprong:

"Hij is de spiegel voor degenen die slapen, en de ontwaker voor degenen die dromen."

Voorbeeld: *Acta Johannis* (2e eeuw)

In dit apocriefe geschrift verschijnt Jezus aan Johannes en onthult hem dat zijn **ware vorm** niet de menselijke Jezus is, maar een **hemels wezen van licht**. Hij leert Johannes dat de **materiële wereld een schaduw** is van de ware werkelijkheid.

De weg van de bevrijding: Ascese en innerlijke zuivering

Voorbeeld: *De Brief van Eugnostos* (Nag Hammadi)

Hierin wordt beschreven hoe de ziel **stapsgewijs** moet opstijgen door de **hemelse sferen**, waarbij ze elke keer een **Archon** moet overwinnen door **kennis en zuivering**. Dit is vergelijkbaar met:

- **Boeddhistische meditatie** (overwinnen van illusies)
- **Hermetische alchemie** (zuivering van de ziel)

Praktische voorbeelden van gnostische groepen:

- **Sethianen**: Legden nadruk op **rituele doop** en **hemelse reizen** (bijv. in *Zostrianos*).
 - **Valentinianen**: Geloven dat **liefde (agape)** de sleutel is tot verlossing, omdat de hoogste God **liefde** is.
 - **Manicheeërs** (beïnvloed door gnosticisme): Leefden in **strikte ascese**, met een **dualistisch dieet** (geen vlees, wijn, of geslachtsgemeenschap).
-

De betekenis van de materiële wereld: Een gevangenis of een school?

Voorbeeld: *De Openbaring van Adam* (Nag Hammadi)

In dit geschrift waarschuwt Adam zijn zoon Seth voor de **valse wereld** die door de Demiurg is geschapen. Hij beschrijft de aarde als een **gevangenis** waar de ziel **getest** wordt:

"Deze wereld is een val voor de ziel, een net voor de geest."

Tegenvoorbeeld: *Evangelie van Philippus* (Nag Hammadi)

Hier wordt de materiële wereld niet als **slecht** gezien, maar als een **tijdelijke toestand** waar de ziel **ervaringen** opdoet. De sleutel is om **niet gehecht** te raken aan de materie:

"Waarheid heeft de wereld niet gecreëerd, maar is in de wereld gekomen om de waarheid te onthullen."

Het ideaal van de gnosticus: Terugkeer naar de Pleroma

Voorbeeld: *De Hymne van de Parel* (Syrië)

Aan het einde van het gedicht keert de parel (de ziel) **terug naar haar hemelse oorsprong**, waar ze wordt ontvangen als een **koninklijk kind**. Dit symboliseert de **hereniging** met de pleroma.

Voorbeeld: *De Boek der Geheime Openbaring van Johannes*

De ziel die gnosis heeft ontvangen, **stijgt op** door de hemelse sferen, waarbij ze elke Archon overwint met **kennis en licht**. Uiteindelijk bereikt ze de **pleroma**, waar ze **één wordt met de goddelijke volheid**.